

Her mesleğin gerçek ehli vardır. İlimde de gerçek ilim sahibi vardır. Gerçek ilim sahibi ilmin ehli olandır. Her ilmin ehli farklı farklıdır. Meselâ fıkıh ilminde en yüksek ilim ehli fakihler yani müctehidlerdir. Müctehidler, icthad için gerekli bütün ilimlerde yüksek payesi olanlardır. Bu paye, Arap dilini, Kur'ân Kerîm'i, Sünnet'i, Fıkıh Usûlünü, kıyası, hakkında icma ve ihtilaf edilen konuları, fıkıh konularını, şeriatin maksat ve gayelerini, hakkında icthad yapılacak ve icthad yapılamayacak konularını bilmek ve icthad kabiliyetine sahip olmak gibi özelliklere sahip olmaktır.

Mesela müfessirde bulunması lazım olan özellikler olarak; Arap dilini, nüzul sebeplerini, Sünnet'i, Kur'ânın bütününe hâkim olacak çaptaki bilgiyi, bulunduğu toplumu iyi tanıyacak bilgiye sahip olmak, güçlü bir zekâyâ ve muhakeme gücüne sahip olmak, içinde bulunduğu çağın lazım olan ilimlerine de az-çok sahip olmak, Kur'ân'ın ruhuna uygun bir hayat sahibi olmak gibi.

Mesela muhaddis, hadisleri öğrenip rivayet etmekle meşgul olan kimse gibi genel bir tarif yapmak mümkündür. Diğer ilim ehillerinin özellikleri de vardır.

İslâm'ın maksadı, sadece bilgi sahibi olmak değildir. Bir İslâm âlimi, yegâne İslâm'ın âlimi olan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gönderiliş maksadına ve ahlakına ne kadar benziyorsa o derecede âlimdir. İşte buna göre baktığımız zaman Hasen-i Basrî'nin (rh.a.) gerçek fakihî şöyle tarif ettiğini görüyoruz:

“Gerçek fakîh, dünya konusunda zâhid olan, âhirete râğbet eden, dinin inceliklerini bilen, Rabbine kullukta devam eden, müslümanların şereflerine dil uzatmaktan geri duran, vera (takva) sahibi, insanların mallarına karşı iffetli olan/tenezzül etmeyen ve topluluklara nasihat eden kimsedir.” (İbn Âbidîn, Reddü’l-Muhtâr Alâ Dürri’l-Muhtâr, I, 38.)

Bu Tarifin Bize Söyledikleri:

1. Dünya konusunda zâhid olan:

Dini, bu özelliklere sahip insanlardan öğrenin ve alın demektir. Çünkü dünyaya esir olan ve her hareketinde âhirete önem verdiği görülmeyen âlimde gerçek peygamber vârisliği görülmez ki gerçek manada istifade olsun. Fakîh hikmet ehlidir. Her şeyi hikmetlice yapar. Hikmetin gereği, her şeyi yerli yerine koymaktır. Dünyanın gereği, âhireti kazanmaya vasıta kılmaktır. Çünkü dünya fâni âhiret bâkîdir.

“Fânîyi verip bâkîyi almak, kırık çömlek parçasını verip hazine almaya benzer.” (İmam-ı Rabbânî k.s.)

2. Âhirete rağbet eden:

Bu özellik, hayatının her yönüne nüfuz eder. Sorumluluklarına yarın ölecek gibi bakar, görevlerini aksatmaz; her gün hem öğrenir hem öğretir. Her ilim ehli, kendi çapında belki daha üst bir derecede gayret gösterir. Allah'tan yardım ister ki daha çok dine hizmet edebilsin, daha çok faydalı olsun.

“Kerîm insan/şahsiyetli insan Allah'a isyanı tasvip etmez, hakîm insan da dünyayı âhirete tercih etmez.” (Yahya b. Muâz rh.a.)

3. Dinin inceliklerini bilen:

Fakîhin bu özelliği, ilk göze çarpan bir özelliktir. Hem çevrenin hem çarenin özelliklerini bilecek ki asrın insanına çare olabilsin. Muhatap toplumu da topluma ne söyleyeceğini; bütün incelikleri ve ayrıntılarıyla bilmelidir. Zaten fıkıh ince idrak demektir. Fakîh de ince idrak sahibi demektir.

4. Rabbine kullukta devam eden:

Fakîh, çağın ve çağdakilerin ruh doktoru ve rehberidir. Rehberde elbette kulluk görevi hayat halinde görülecek ki sözü dinlensin ve izlensin. Kulluk, her konuda Hakkın rızasını kendi isteğine tercih etmek, Hakkın hükmünü kalbi, dili ve bedeniyle bütün hayatına yansıtması, Hakkı hâkim nefsi mahkûm kılmaktır.

5. Müslümanların şereflerine dil uzatmaktan geri duran:

Müslüman, imanından dolayı sevmeye layık olan kimsedir. Kişi sevdiğine dil uzatmaz. Müslüman, Allah Teâlâ'nın imanından dolayı sevdiği, salih amelinden dolayı da sevdirdiği kimsedir. Allah'ın sevdiğini ve sevdirdiğini sevmeyen kimselerin doğru çizgiye gelmeleri için önce onlara dua etmek, sonra iyilik etmek, nasihat etmek, alaka kurmak ve alakayı kesmemeye dikkat etmek gerekir.

“İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için Rahman olan (Allah, gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.” (Meryem sûresi 19/96)

Müslümanlara dil uzatmak ancak kendilerini beğenenlerden, sadece kendi meşrebini beğenenlerden çıkabilir. Bu kimseye de zaten fakih denmez. Ne güzel demiş İmam Mâlik (rh.a.): “İlmini tuz yap, edebini un yap!”

Edep, en büyük edeplinin edebiyle edeplenmektir. En büyük edepli, Allah'ın edeplendirdiği Hz. Peygamber Efendimizdir. Elbette fakîh de işte bu edeple edeplenendir. İnsanın kendisi kendisine daha yakındır. Önce kendi kusurunu giderecek ki başkasına sözü ve nasihatının tesiri olabilsin.

6. Vera (takva) sahibi:

Fakîhe ancak takva yakışır. Takva, Hakka ve halka karşı hassasiyet içinde olmaktır, kılı kırk yarmaktır. Ebu Hureyre (r.a.) ne güzel demiştir: “Takvâ, dikenli tarlada ayağına diken batmadan yürümektir.”

Takvanın üç derecesi vardır: Küfürden ve şirkten takva; haramlardan, mekruhlardan ve şüphelilerden takva; gafletten takva. Birinci ile kişi, mü'min olur; ikinci ile mü'min, muttakî olur; üçüncü ile muttakî, veli olur.

Veli, Allah'ın ilhamıyla kâinatın maddesini keşfeden; fakîh, Peygamberimizin Allah'ın sevdiğini haber verdiği dinin inceliğini keşfedendir. Elbette dinin inceliğini keşfetmek daha kıymetli ve daha değerlidir. Zira Peygamberimiz ne güzel haber vermiştir:

“Allah, kime hayır dilerse onu dinde fakîh (dinin inceliklerine vâkîf) kılar.” (Buhârî, İlim, 10, Humus, 7, İ'tisâm, 10; Müslim, İmâre, 175, Zekât, 98, 100; Tirmizî, İlim, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 17.)

7. İnsanların mallarına karşı iffetli olan/tenezzül etmeyen:

Ebü'l-Abbâs Sehl İbni Sa'd es-Sâidî (r.a.)'in söylediğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e bir adam geldi ve:

–Yâ Rasûlallah! Bana, yaptığım zaman hem Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir iş söyle, dedi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) şöyle buyurdu:

– “Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir ki Allah seni sevsin; halkın elinde olandan yüz çevir ki

insanlar seni sevsin.” (İbni Mâce, Zühd, 1.)

Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar.” (Buhârî, Zekât, 18, Nefekât, 2; Müslim, Zekât, 94-97, 106, 124; Ebû Dâvûd, Zekât, 28, 39; Tirmizî, Zekât, 38, Birr, 77, Zühd, 32; Nesâî, Zekât, 53, 60.)

Fakîh ilmını verdiği gibi varlığından da vermelidir. Mutluluk, zaten almada değil vermededir. Allah verene vermektedir. Allah da verene Kendince vermektedir.

8. Topluluklara nasihat eden:

Hem diliyle hem haliyle nasihat eder. Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir:

“Nasihati sevmeyen ve nasihatçisi olmayan kavimde hayır yoktur.”

Yedi özelliği saydıktan sonra “topluluklara nasihat eden” dedi. Çünkü bu özelliklere sahip olanın nasihati tesir eder. Şu âyet-i kerimede de aynı şekilde altı şeyi saydıktan sonra yani altı şeyi yap ki marufu emri, münkeri nehyi yapmanın tesiri olsun demektir:

“Tövbe edenler, ibadet edenler/kulluk edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın sınırlarını koruyanlar. O müminleri müjdele!” (Tevbe sûresi 9/112)

Tabiinin büyüklerinden Süfyan b. Uyeyne (rh.a.) şöyle demiştir: “Kul, kırk gün Allah için ihlâslı olursa Allah onun kalbinde hikmeti bir bitki gibi yeşertir. Dilini onunla konuşurur. Ona dünyanın kusurlarını, hastalığını ve ilacını gösterir.” (Hilyetu’l Evliya, VII, 287.)

Kırk gün değil, kırk senedir bu ilim ve ihlasla amel edenlerin tesiri daha fazla olur diye hüsni zan ediyoruz.

İbrahim CÜCÜK